

LA TEORIA DEL COGITO.

Cogito ergo sum

És tracta d'un **principi absolutament evident**, dubtar de tot per veure si hi ha alguna cosa de la que és impossible dubtar, dubtar dels sentits, dubtar de la creença en la raó, de la creença en la realitat del món. Aquestes creences són necessàries per la vida pràctica, però no són suficients per constituir un principi evident de la filosofia. No puc dubtar del meu dubte. Es tracta d'un dubte metòdic que arriba a una certesa, encara que sigui negativa, el meu pensament i la meua existència. “ Penso, doncs existeixo”. I no d'un dubte escèptic que es tanca en sí mateix. Aquesta veritat indubtable, que es sol conèixer com el Cogito, és el primer principi de la filosofia de Descartes. No es tracta d'un sil·logisme o d'un condicional, sinó d'una **intuïció**, d'una evidència immediata, perquè, *cogito, ergo sum*, equival a *ego sum cogito*. La meua existència és una evidència de la qual no puc dubtar.

La tradició escèptica ajuda a Descartes en el seu examen. Analitza el dubte en tres nivells :

1. **La incertesa de les dades dels sentits.**
2. **La confusió del somni i la vigília, recurs que triomfava en el teatre barroc.**
3. **La possibilitat de l'existència d'un geni maligne.**

Construir tota l'explicació de la realitat a partir de l'única evidència o primer principi que és la meua existència com a ésser pensant. La primera pregunta que es fa Descartes és *què sóc jo?* un ésser pensant. I què hi ha al pensament? Continguts mentals o idees. Descartes fa una anàlisi d'aquestes idees i distingeix entre idees adventícies, factícies i innates.

Les **idees adventícies** procedeixen de l'exterior, les **factícies** són produïdes per mi i les **innates** no procedeixen de l'exterior ni són produïdes per jo. Són objecte de dubte tant les adventícies com a les factícies, però no puc dubtar de les innates.

Les idees de perfecció i infinitud no poden haver estat creades per jo que sóc finit i imperfecte. Per tant la causa d'aquestes idees ha de trobar-se fora de jo i en un ser que coneix la perfecció i la infinitud. D'aquesta manera Descartes demostra la existència de Déu

Hi ha alguna cosa que existeix diferent a jo? Déu. I com Déu no pot ser imperfecte s'elimina la possibilitat de que m'engany i de que Ell pugui permetre que un geni maligne m'engany constantment i per tant puc creure en la existència del món. Puc creure que existeix una realitat externa a jo amb la mateixa certesa que puc creure en la meua existència.

Ahora **puc estar segur de tres coses: existeixen tres tipus de substàncies** : una infinita o Déu que és causa última de les altres dues que són substàncies finites, les coses materials o res extensa i el meu pensament o res cogitans.

LES DEFINICIONS

Les definicions en un sistema axiomàtic no es demostren, són juntament amb els axiomes, els principis de tota demostració.

1.- **Definició de substància**, per Descartes substància i cosa (res) són sinònims, la substància és allò concret existent, allò que no necessita res més que ella mateixa per existir. D'aquí es segueix que únicament Déu és substància, ja que les criatures necessiten a Déu per existir, el concepte de substància no s'aplica de la mateixa manera a Déu i a les criatures, hi ha dues classes de substàncies, la substància infinita, (Déu), i les finites, (cossos i ànimes), que necessiten de Déu per existir.

Una substància finita no necessita d'altre substància finita per existir, l'ànima no necessita el cos per existir. Aquí tenim **el dualisme cartesià**

2. **Segona definició**: a cada substància li correspon un **atribut** que constitueix la seva essència i s'hi identifica amb ella. Cada tipus de substància té un sol atribut, els cossos són extensió i les ànimes són pensament.

3.- **Tercera definició**: les diverses formes segons com està disposada la substància s'anomenen **modes**. Un cos (substància) és una extensió (atribut) i té una figura determinada (mode). Com la substància s'identifica amb el seu atribut, es pot conèixer com una idea clara i distinta.

Aquestes tres definicions, substància, atribut i mode, i l'axioma evident del cogito són suficients per construir un sistema metafísic que dona una explicació sobre el món físic.

El que distingeix a Descartes d'altres filòsofs que defensen que la matemàtica aporta intel·ligibilitat a allò que és real, és “ la certesa més que moral aconseguida quan arribem a pensar que no hi ha cap possibilitat de que la cosa sigui diferent a la que nosaltres jutgem”

DIFERÈNCIES ENTRE LA SUBSTÀNCIA ARISTOTÈLICA I LA CARTESIANA

En coherència amb les regles del mètode, Descartes posseeix una visió de la realitat segons aquelles certes que ha aconseguit conèixer. Efectivament, les tres idees clares i diferents que ha definit (jo, Déu, món) es corresponen amb els tres tipus de substàncies que existeixen en la realitat.

Aquestes substàncies són definides com “allò que no necessita de cap altra cosa per existir”, aplicant-se pròpiament a Déu, i afegint la necessitat del concurs diví pel jo (res cogitans) i per al món (res extens).

De cada substància, Descartes va distingir entre atribut (que constitueix l'essència de cada cosa) i maneres (que són les propietats no essencials de la substància).

La terminologia cartesiana recorda a l'aristotèlica. Efectivament, Aristòtil al segle IV aC va triar el terme substància per definir allò que subsisteix per si mateix. Ara bé, és important diferenciar la visió cartesiana i l'aristotèlica.

Mentre que per a Aristòtil la subsistència no suposa incomunicabilitat, Descartes afirmarà que les tres substàncies resulten comunicables entre si, són realitats tancades i aïllades de les

altres. D'aquesta concepció cartesiana de la substància neixen les aporíes en la seva visió antropològica: si l'home és ànima (pròpiament) i cos, ens trobem davant una unió accidental de la res cogitans i la res extens. En canvi, Aristòtil concebrà l'home com una unió substancial (és a dir, una sola substància) de cos (matèria primera, potència) i ànima (forma substancial, acte).

També l'atribut i les modes poden assemblar-se al que Aristòtil entenia per forma substancial i accidents. Efectivament, la forma substancial aristotèlica es defineix per allò que li fa a una cosa ser el que és. En aquest cas també és important distingir tots dos pensadors: segons Descartes, solament estem davant tres tipus de substàncies, és a dir, tres atributs diferents (pensament, perfecció i extensió per a jo, Déu, món respectivament), mentre que per a Aristòtil, hi ha tantes formes substancials com a realitats, ja que cada substància posseeix la seva –que li fa ser aquesta substància concreta-. I, com dèiem abans, les modes poden assemblar-se als accidents, en la mesura en què tots dos són propietats no essencials.

Com a conseqüència de la seva visió de les substàncies –principalment ens referim ara a la res extensa-, Descartes posseeix una visió mecanicista de l'Univers: segons ell, estaríem davant un món ple de cossos –concebuts com a mera extensió a l'espai- que estan en moviment per l'impuls extern d'un Déu que, a més de modelar les substàncies, els dona el seu moviment des de fora, i ho manté així. Per aquest motiu s'ha afirmat que Descartes pensa en Déu com en un “Gran rellotger” que està constantment “posant en hora” (o en ordre) la gran màquina de l'Univers.

Aquest plantejament mecanicista està ben lluny de la visió teleològica aristotèlica: per a Aristòtil no es té una encertada visió del món si no es tenen en compte les quatre causes de la realitat: causa material, causa formal, eficient i final. Aquesta última, de fet, és la que caracteritza pròpiament la seva visió de la realitat: es tracta d'un món que posseeix en si una forma substancial que és principi de vida (naturalesa) i que ho posa en moviment “des de dins” assenyalant-li ja quin és la seva fi pròpia. Es podria afirmar que Descartes es va oblidar de les causes eficient i final: que despullen el món del seu motor intrínsec i del seu sentit final.

De totes maneres, encara establint certs paral·lelismes entre la filosofia cartesiana i l'aristotèlica, és important comprendre que es tracta de plantejaments radicalment diferents, ja que estem davant filòsofs que seran, respectivament, el pare del racionalisme –que, amb els segles derivarà en l'idealisme- i el pare del realisme; mentre que Descartes part del seu pensament queda tancat en ell, Aristòtil està permanentment obert a la realitat, perquè sigui aquesta la que dicti el ritme del pensament.